

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มังคุดจัดเป็นไม้ผลเศรษฐกิจหลักของประเทศไทย โดยไทยเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ของโลกที่มีส่วนแบ่งการตลาดถึงร้อยละ 80.00 ของตลาดโลก ซึ่งปี 2559 มีพื้นที่เก็บเกี่ยว 415,020.00 ไร่ มีปริมาณผลผลิต 178.69 ล้านตัน และมีมูลค่า 4,349.76 ล้านบาท ประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม ฮองกง ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา กัมพูชา และเกาหลีใต้ เป็นต้น ส่วนประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559) สำหรับปัญหาการผลิตมังคุดที่พบ คือ สภาพอากาศที่แปรปรวน ส่งผลให้มังคุดไม่ค่อยออกดอก หรือออกดอกช้า ปัญหาด้านแรงงานในกระบวนการเก็บเกี่ยว และกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวเกิดการล่าช้า ส่งผลให้มังคุดสุกมากเกินไป หรือมีลักษณะผิวดำ จึงไม่สามารถส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ รวมถึงปัญหาที่ประเทศไทยยังไม่มีแผนยุทธศาสตร์เพื่อการแข่งขัน และการสนับสนุนใช้ระบบการเกษตรดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice; GAP) อย่างเป็นรูปธรรมในสินค้าเกษตร จึงทำให้คุณภาพผลผลิตไม่ได้มาตรฐานเวทีแข่งขัน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2557, น. 04) และรุจิณี สันติกุล (2556, น.114-117)

นอกจากนี้ เกษตรกรประสบปัญหาในเรื่องการผลิต และการจำหน่ายสินค้าเกษตร ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการสร้างโอกาสทางธุรกิจให้กับเกษตรกร เช่น ปัญหาด้านต้นทุนการผลิต ค่าจ้างแรงงานด้านการเกษตร ปัญหาการขาดอำนาจต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต การจัดการห่วงโซ่อุปทาน และปัญหาด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ไม่ทั่วถึง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดนโยบายเรื่องระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยรวมพื้นที่การผลิตเป็นแปลงขนาดใหญ่ ผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการผลิต และมีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ ราคาคือเป็นธรรม เพื่อลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ตลอดจนการจัดการด้านการตลาดโดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560)

ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นระบบที่มุ่งปรับเปลี่ยนระบบการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรรายย่อยมาสู่การรวมกลุ่มที่สามารถใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกลช่วยในการผลิต และเข้าถึงเทคโนโลยีได้มากขึ้น มีความสามารถในการจัดการการผลิตอย่างมืออาชีพ ทำให้คุณภาพสินค้าได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน สามารถเข้าถึงการตลาดและมีอำนาจต่อรองทางการตลาดสูงขึ้น ต้นแบบของการส่งเสริมการเกษตรรูปแบบใหม่นี้ เป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานต่างๆ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560) ทั้งนี้ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี เป็นอำเภอหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งผลิตมังคุดที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี มีเกษตรกรผู้ปลูกมังคุด จำนวน 1,605 คน รวมพื้นที่ทั้งหมด 5,933 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ให้ผลผลิตแล้วทั้งหมด 5,539 ไร่ ผลผลิตรวม 4,022 ตัน ซึ่งตำบลวังโตนด อำเภอนายายอามเป็นหนึ่งในต้นแบบแปลงใหญ่มังคุดของจังหวัด จำนวนสมาชิก 76 คน พื้นที่ 458 ไร่ มีการรวมรูปแบบกลุ่มแบบเกษตรกร สมาชิกในกลุ่มได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ จากกรมวิชาการเกษตร สามารถนำเทคโนโลยีการผลิตมังคุดคุณภาพไปใช้ในการกระบวนการผลิตแล้วสามารถลดต้นทุนการผลิตมังคุดได้ (สมบัติ ตงเต้า และคณะ, 2555) ทั้งนี้การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เนื่องจากประสบปัญหาด้านต่างๆ อาทิ วัฒนธรรมในการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการ และผู้นำไม่เข้มแข็ง เป็นต้น หากเกษตรกรสามารถรวมกลุ่มได้อย่างเข้มแข็ง นับเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตร และเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน เพราะการรวมตัวกันจะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรอง ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด นอกจากนี้ยังนำมาซึ่งความร่วมมือกันของหมู่คณะ ในการหนุนช่วยซึ่งกันและกัน การพัฒนาระบบการทำงานเป็นกลุ่ม การวางแผนการจัดการเอื้อประโยชน์ต่อการหาแหล่งเงินทุน และการสนับสนุนจากภายนอก

จากเหตุผลที่กล่าวมาเบื้องต้น การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกร รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่ม เพื่อนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโตนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

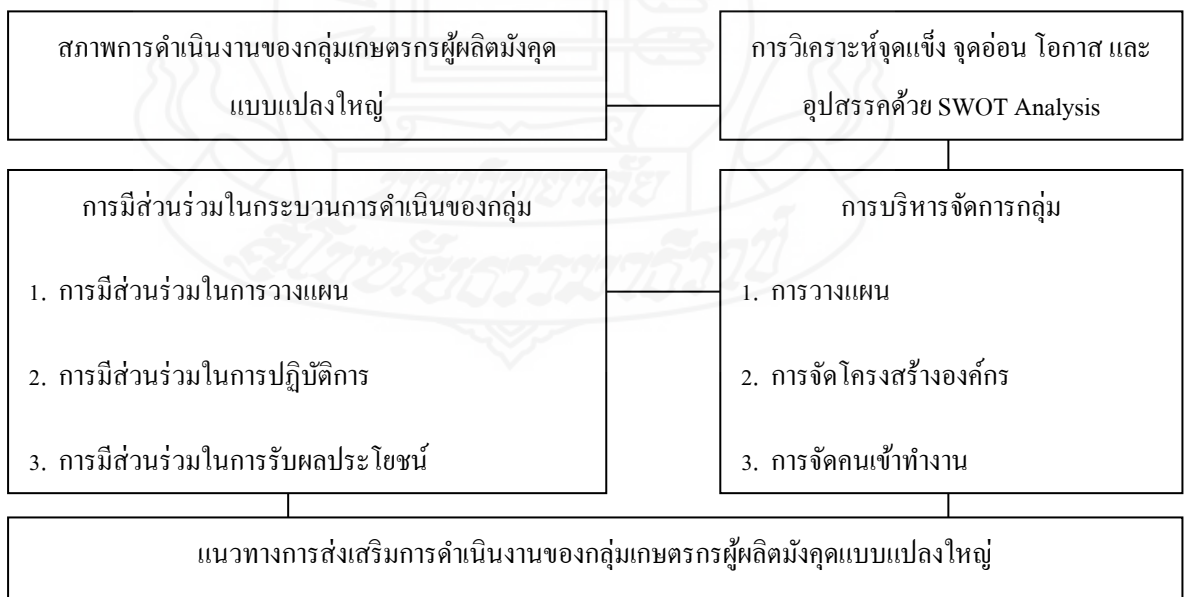
2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

2.3 เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

2.4 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ จึงนำข้อมูลมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบงานวิจัยแบบผสม (Mix Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย

4.1 ขอบเขตด้านประชากร คือ เกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 76 คน ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรปี 2560

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย นโยบายและแนวทางการดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในงานส่งเสริมการเกษตร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรการเกษตร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT และข้อมูลพื้นที่ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ที่ศึกษานี้ คือ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น 8 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2560 - เดือนสิงหาคม 2561

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

5.1 การบริหารจัดการกลุ่ม หมายถึง การบริหารกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ในด้านต่างๆ คือ การวางแผน การจัดโครงสร้างองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยการ และการควบคุม

5.2 การมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินของกลุ่ม การที่กลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือ ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

5.3 กลุ่มเกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดเป็นหลักมารวมกลุ่มกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการร่วมกันในการผลิตและการจัดจำหน่ายโดยมีตลาดรองรับรวมทั้ง ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต และมีผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มมากขึ้น

5.4 แนวทางการส่งเสริม หมายถึง แนวทางการบริหารจัดการด้านต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มแบบแปลงใหญ่

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ดังนี้

6.1 กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตมังคุดแบบแปลงใหญ่ ตำบลวังโดนด อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ใช้เป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มให้ดำเนินงานตามนโยบาย การส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่

6.2 ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนงานโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมการดำเนินงานในพื้นที่

6.3 เป็นข้อมูลที่ใช้เผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจ นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานโครงการต่อไป